

The Holy See

KATEHEZA PAPE BENEDIKTA XVI.

NA OPĆOJ AUDIJENCIJI

Srijeda, 10. lipnja 2009.

Ivan Scot Eriugena

Draga braćo i sestre!

Danas bih htio govoriti o vanome misliocu kršćanskoga Zapada: Ivanu Scotu Eriugeni, čije porijeklo ipak nije poznato. Svakako je dolazio iz Irske, gdje je rođen početkom '800-ih godina, no ne znamo kada je napustio svoj otok da bi prešao La Manche, te tako potpuno ušao u onaj svijet koji se ponovno rađao oko Karolinga, a posebno oko Karla Ćelavoga, u Francuskoj iz IX. stoljeća. Kako nije poznat točan datum njegova rođenja, isto tako nam nije poznata niti godina njegove smrti koja bi se morala, prema stručnjacima, smjestiti negdje oko 870. godine.

Ivan Scot Eriugena iz prve je ruke primio i grčku i latinsku patrističku kulturu. Naime, izravno je poznavao spise latinskih i grčkih Otaca. Među ostalim, poznavano je dobro Augustinova i Ambrozijeva djela, djela Grgura Velikoga, velikih Otaca kršćanskoga Zapada, ali je jednako tako dobro poznavao Origenovu misao, kao i onu Grgura iz Nise, Ivana Zlatoustoga i ostalih kršćanskih Otaca Istoka koji nisu manje veliki. Bio je izvanredan čovjek koji je u ono doba vladao i grčkim jezikom. Posebnu je pozornost pokazivao za sv. Maksima Ispovjedaoca, a nadasve za Dionizija Areopagitu. Pod tim se pseudonimom krije jedan crkveni pisac iz V. stoljeća, iz Sirije, no cijeli srednji vijek pa i Ivan Scot Eriugena bio je uvjeren da je taj autor isti onaj izravni učenik svetoga Pavla o kojemu se govori u Djelima apostolskim (17,34). Scot Eriugena, uvjeren u to apostolstvo Dionizijevih spisa, nazivao ga je najizvrsnijim „boanskim autorom“; zato su njegovi spisi bili istaknut izvor njegove misli. Ivan Scot na latinski je preveo njegova djela. Veliki srednjovjekovni teolozi, poput svetoga Bonaventure, poznavali su Dionizijeva djela preko tih prijevoda. Cijeli se ivot posvetio produblivanju i razvijanju njegove misli, crpeći iz tih spisa toliko da se još i danas ponekad jako teško može razlučivati gdje imamo posla s razmišljanjima Scota Eriugene, a gdje pak

on samo ponovno iznosi misao Pseudo Dionizija.

Zapravo, teološki rad Ivana Scota nije imao veliku sreću. Ne sam da su zbog okončanja karolinškoga razdoblja zaboravljena njegova djela, već je i cenzura crkvenih vlasti bacila sjenu na njegov lik. Naime, Ivan Scot predstavlja radikalni platonizam koji se ponekad, kako se čini, priblijava panteističkom viđenju premda su njegove osobne subjektivne nakane uvijek bile pravovjerne. Do nas su došla neka djela Ivana Scota Eriugene, među kojima valja zapamtiti osobito traktat „O podjeli naravi“ i „Objašnjenja o nebeskoj hijerarhiji svetoga Dionizija“. U njima razvija poticajna teološka i duhovna razmišljanja koja bi mogla sugerirati zanimljiva produbljivanja i suvremenim teolozima. Pri tome mislim na, primjerice, ono što piše o obvezi primjene prikladnoga razlučivanja o onome što se predstavlja kao auctoritas vera, ili pak o dunosti daljnjega traganja za istinom sve dok se ne postigne neko iskustvo u tihome čašćenju Boga.

Naš autor navodi: „Salus nostra ex fide inchoat: naše spasenje započinje s vjerom“. To jest, ne moemo govoriti o Bogu polazeći od naših izmišljanja, već od onoga što Bog sam kae o sebi u Svetome Pismu. No, kako Bog govori samo istinu, Scot Eriugena uvjeren je da vlast i razum nikada ne mogu biti suprotstavljeni jedno drugome; uvjeren je da se prava religija i prava filozofija podudaraju. U toj perspektivi piše: „Bilo kakva vrsta vlasti koju ne potvrđuje pravi razum mora se smatrati slabom... Zapravo, prava vlast nije nijedna druga do li ona koja se podudara s istinom otkrivenom snagom razuma, taman da se radi i o preporučenoj vlasti što su je zbog korisnosti svojim nasljednicima prenijeli sveti Oci“ (I, PL, 122, col 513BC). Upravo zato opominje: „Neka te nijedna vlast ne zastraši ili te odvuče od onoga što ti pomae razumjeti uvjerenje što si ga postigao zahvaljujući ispravnome racionalnom promišljanju. Naime, istinska vlast nikada ne proturječi pravome razumu, niti ikada moe proturječiti pravoj vlasti. I jedna i druga nesumnjivo proizlaze iz istoga izvora – a taj je boanska mudrost“ (I, PL 122, col 511B). U ovome uočavamo hrabru potvrdu vrijednosti razuma, utemeljenoga na sigurnosti da je prava vlast razumna jer je Bog stvarateljski razum.

Prema Eriugeni i samome Svetome Pismu mora se prići koristeći isti kriterij razlučivanja. Naime, premda Sveto Pismo dolazi od Boga - kako ističe irski teolog ponovno iznoseći razmišljanje već prisutno kod Ivana Zlatoustoga – ono ne bi bilo potrebno da čovjek nije sagriješio. Mora se dakle zaključiti da je Bog dao Sveto Pismo s pedagoškom nakanom i zbog susretljivosti kako bi se čovjek mogao sjećati svega što mu je utisnuto u srce od trenutka njegova stvaranja „na sliku i priliku Boju“ (usp. Post 1,26), a što je zaboravio zbog prvoga pada. U svome djelu Expositiones Eriugena piše: „Nije čovjek stvoren za Sveto Pismo, kojega ne bi trebao da nije sagriješio, već je dapače Sveto Pismo – istkano od nauka i simbola – dano zbog čovjeka. Naime, zahvaljujući Pismu naša razumska narav moe ući u tajne čistoga istinskoga razmatranja o Bogu“ (II, PL 122, col 146C). Riječ Svetoga Pisma čisti naš razum koji je pomalo slijep te nam pomae vratiti se sjećanju na ono što, budući da smo Boja slika, nosimo u svome srcu, koje je na alost ranjeno grijehom.

Iz toga proizlaze neke hermeneutske posljedice što se tiče načina tumačenja Svetoga Pisma, koje

još i danas mogu pokazati pravi put za ispravno čitanje Svetoga Pisma. Naime, riječ je o otkrivanju skrivenoga smisla u svetome tekstu, a to pretpostavlja posebnu unutarnju primjenu zahvaljujući kojoj se razum otvara sigurnome putu prema istini. Takva se primjena sastoji u odravanju stalne spremnosti na obraćenje. Naime, kako bismo došli do dubokoga uvida u tekst potrebno je istodobno napredovati u obraćenju srca i u koncepcijskoj analizi biblijske stranice, bila ona kozmičkoga, povijesnoga ili doktrinalnoga obilježja. Doista, zahvaljujući isključivo trajnome čišćenju kako očiju srca tako i očiju razuma moe se doći do točnoga razumijevanja.

Taj neprohodan, zahtjevan i poticajan put, koji se sastoji od stalnih postignuća i relativiziranja ljudskoga znanja, inteligentno stvorenje dovodi sve do praga boanskoga Otajstva, gdje svako poimanje nailazi na vlastitu slabost i nesposobnost, te stoga nalae – prostodušnom slobodnom i dragom slobodom istine – da se uvijek ide stalno dalje u onome što je već postignuto. Priznavanje Otajstva u klanjanju i tišini, koje završava u ujedinjućem zajedništvu, stoga se otkriva kao jedini put odnosa s istinom koja istodobno moe biti potpuno prisna i koja skrupulozno poštuje drukčijost. Ivan Scot – koristeći i u tome rječnik koji je drag kršćanskog tradiciji grčkoga jezika – to iskustvo kojemu teimo nazvao je „theosis" ili poboanstvenje, tako odvanim riječima da ga je moguće sumnjičiti za krivovjerni panteizam. Ipak, emocije ostaju snane pred tekstovima kakav je ovaj koji slijedi, a u kojima – koristeći se starom metaforom o lijevanju eljeza – piše: „Dakle, kako se sve goruće eljezo rastalilo tako jako da se čini kako se pretvorilo u vatru, a ipak ostaju različite tvari jednoga i druge, isto se tako mora prihvatiti da će nakon završetka ovoga svijeta cijela narav, kako ona tjelesna tako ona netjelesna, očitovati samo Boga, a ipak ostati cjelovita na taj način da se Boga nekako moe shvatiti a da ostane neshvatljiv, te da je stvorenje – u neizrecivome čuđenju – preobraeno u Bogu" (V, PL 122, col 451B).

U stvari, cjelokupna teološka misao Ivana Scota najočitiji je dokaz pokušaja da se istakne izrecivo o neizrecivom Bogu, zasnivajući se jedino na otajstvu Riječi koja je postala tijelom u Isusu iz Nazareta. Brojne metafore što ih koristi da bi ukazao na tu neizrecivu stvarnost pokazuju u kojoj je mjeri svjestan potpune neprikladnost pojmova kojima mi govorimo o tim stvarima. Pa ipak, ostaje zadivljenost i ono ozračje istinskoga mističnog iskustva što ga je, od vremena do vremena, moguće rukom dodirnuti u njegovim tekstovima. Kako bi to još jednom pokazali dovoljno je navesti jednu stranicu iz djela *De divisione naturae* koja duboko dira i dušu nevjernika XXI. stoljeća: „Ne mora se eljeti ništa drugo – piše – osim radosti istine koja je Krist, niti se mora išta izbjegavati osim Njegove nenazočnosti. Nju se, naime, treba smatrati jedinim razlogom potpune i vječne alosti. Oduzmi mi Krista i neće mi ostati nikakvo dobro, i ništa me drugo neće tako uasnuti kao njegova nenazočnost. Najveća muka za racionalno stvorenje je ako Njega nema i ako je odsutan" (V, PL 122, col 989a). To su riječi koje i mi moemo usvojiti, pretačući ih u molitvu Onome koji probuđuje udnju i našega srca.

Copyright © Dicastero per la Comunicazione - Libreria Editrice Vaticana